

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Τρίτος

Συνδρομή ἰτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἰτησία — Γράφειον τῆς Διοικήσεως: Ὀδὸς Σταδίου, 6.

16 Ἰανουαρίου 1877

ΠΕΡΙ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ

Μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν ζητημάτων, ἐφ' ὧν γίνονται διάφοροι καὶ πολλάκις ἀντιφατικοὶ κρίσεις, κατατάσσεται καὶ ἡ λεγομένη πολυτέλεια. Ἄλλ' εἶναι ἄρα γε ζήτημα ὅτι ἡ πολυτέλεια εἶναι κοινωνικὸν κακόν; Βεβαίως δὲν εἶναι ζήτημα, ὅταν παρασταθῇ ἐνώπιον ἡμῶν τὸ εἰδεχθὲς καὶ ἀποτρόπαιον αὐτῆς μέρος — ὅταν ρίψωμεν βλέμμα ἐλέους εἰς τὰ πολυπληθῆ αὐτῆς θύματα — ὅταν βλέπωμεν αὐτὴν ἐγείρουσαν τὸ ἄγαλμα τῆς πτωχαλαζονείας ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ εἰς πᾶσαν οἰκογένειαν ἀναγκαίου ἰσοζυγίου τῶν εἰσοδημάτων καὶ τῶν δαπανῶν αὐτῆς — ὅταν λάθωμεν ὑπ' ἔψιν πόσοι πατέρες οἰκογενειῶν, κλείοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔμπροσθεν τοῦ χαίνοντος πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῶν θαλάσσιου, ἐπισπασμένοι χρέη ἐπὶ χρεῶν καὶ δάνεια ἐπὶ δανείων, ἐάν δὲν καταφεύγωσι καὶ εἰς πράξεις ἄλλας, χειροτέρας τῶν χρεῶν καὶ τῶν δανείων· πόσοι νέοι, δυνάμενοι νὰ διδασθῶσιν ὑπὸ τῶν πατέρων τούτων τὴν ὀλιγάρκειαν καὶ τὴν ἐργασίαν, παρασύρονται ὑπὸ τοῦ κακοῦ παραδείγματος, ἀντὶ χρηστών κακοὶ γινόμενοι καὶ υἱοὶ καὶ πολῖται — ὅταν τέλος πάντων ἀναλογισθῶμεν ὅτι αὕτη πολλάκις γίνεται τὸ μᾶλλον ἀνυπερβλήτου ἐμπόδιον τῆς διατηρήσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας, διότι ὁ δυνάμενος δι' ὀλίγων νὰ ζῆ ἀνεξαρτήτως καὶ ἀξιοπρεπῶς, δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν δύναμιν ἵνα ἐπαρκέσῃ καὶ εἰς ἀνάγκας μεγαλητέρας.

Ὅταν ἐκ τοῦ μέρους τούτου θεωρήσωμεν τὴν πολυτέλειαν, τότε ἀναμφιβόλως θέλομεν τὴν ἰδεῖ ὡς τὴν συγχερωτέραν μάλιστα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τότε ἡ καταδίκη αὐτῆς εἶναι προδήλως βεβαία καὶ ἐξῆχος δικαία, τότε κἀνεὶς χρηστὸς καὶ τίμιος ἄνθρωπος δὲν θέλει ἀρνηθῆ νὰ ἐκφωνήσῃ κατ' αὐτῆς ἐν πάσῃ συνειδήσει τὸ ἄρον, καὶ τότε λέξεις δὲν εὐρίσκωμεν ὅσον ἐπιθυμοῦμεν ἐκφραστικὰς, ἵνα ἐπαινέσωμεν καὶ εὐλογήσωμεν τοὺς φιλανθρώπους αὐτῆς διώκτας, ὅσοι διὰ συνεννοήσεων καὶ ἐταιριῶν εὐγενῶς ἀγωνίζονται νὰ σταματήσωσι τὰς ἀνθρωποφθόρους αὐτῆς προόδους, καὶ νὰ σώσωσιν ὅσα περισσότερα δυνήθωσιν ἐκ τῶν ἐλεεινῶν αὐτῆς θυμάτων.

Τὸ περὶ πολυτελείας ὁμως ζήτημα ἀναφαίνε-

ται εἰς τὴν ἀναφορὰν αὐτῆς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν εὐκολίαν τῶν ἀνταλλαγῶν· εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἡ πολυτέλεια εἶναι ἰδέα ὅλως σχετικὴ, διαφέρουσα κατὰ τοὺς καιροὺς καὶ κατὰ τὰς ἀτομικὰς θέσεις· εἰς τὴν δυσκολίαν τῆς ἀκριβοῦς ἐκτιμήσεως τοῦ ἀναγκαίου καὶ τοῦ περιττοῦ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ· προσθετέον δὲ ἀκόμη καὶ εἰς τὸν φόβον μήπως, καὶ κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ κακοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς θεραπείας, ἀναμιχθῇ προκατάληψις τις, εἴτε ἐκ πνεύματος ἄγαν αὐστηροῦ εἴτε ἐκ ζήλοφθονίας προερχομένη, ἥτις, γενικεύουσα ὅ,τι πρέπει νὰ μερικευθῇ, καὶ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἰσοπέδωσιν τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων, προτιμήσῃ μᾶλλον νὰ καταβιάσῃ τὰ ὑψηλὰ πρὸς τὰ κάτω, ἢ ν' ἀναβιάσῃ τὰ χαμηλὰ πρὸς τὰ ἄνω, ὅπερ οὐσιωδῶς ἀντίκειται εἰς τὰ προοδευτικὰ συμφέροντα καὶ τῆς κοινωνίας καὶ τῶν ἀτόμων.

Καθὼς δὲ ὁ δικαστὴς, ὅσῳ θαρύτερον εἶναι τὸ ἔγκλημα τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν κατηγορούμενον, τόσῳ προσεκτικώτερον ὀφείλει ν' ἀκούῃ καὶ τὴν συνηγορίαν τῆς ὑπερασπίσεως, εἴτε πρὸς ἀθώωσιν, εἴτε πρὸς παραδοχὴν τῶν λεγομένων ἐλαφρυντικῶν περιπτώσεων, οὕτω νομίζομεν ὅτι, καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς πολυτελείας, δίκαιον εἶναι νὰ λέγωνται καὶ ὅσα, ὑπὸ γενικωτέραν τινὰ ἔννοιαν, δύνανται ἴσως νὰ περιστείλωσι τὴν κοινὴν ἀγανάκτησιν κατ' αὐτῆς.

Τὴν παρούσαν λοιπὸν διατριβὴν, τὴν ὁποίαν ἠρανίσθημεν καὶ ἐκ τινος ὀμιλίας ἐνὸς τῶν γνωστῶν δημοσιολόγων τῆς Γαλλίας, παρακαλοῦνται οἱ ἀναγνώσται τῆς Ἑστίας νὰ τὴν ἀναγνώσωσι μετὰ τῆς ὑπομονῆς τοῦλάχιστον ἐκεῖνης, μεθ' ἧς ἀκούονται ἐν τισὶ δικαστηρίοις τῆς Δυτικῆς Ἑκκλησίας οἱ καλούμενοι συνήγοροι τοῦ Διαβόλου.

Ἡ ἀπόλυτος καὶ ἀμελικτος καταφορὰ ἐναντίον τῆς πολυτελείας κατέρχεται πατροπαράδοτος ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων. Καὶ ἡ πολιτεία τοῦ Λυκούργου ἐν ἐφαρμογῇ, καὶ ἡ πολιτεία τοῦ Πλάτωνος ἐν θεωρίᾳ, διαφωνοῦσαι εἰς πολλὰ, συμφωνοῦσι κυρίως εἰς ἓν, τὴν ἀποθέωσιν τῆς λιτότητος τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ βίου. Ἡ δημοκρατία τῆς Ῥώμης ἐξήτησεν ἐπίσης νὰ πολεμήσῃ τὴν πολυτέλειαν διὰ μέσων ἄγαν αὐστηρῶν, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ λεγόμενοι ἐπὶ τῶν ἀναλωμάτων νόμοι (Lois somptuaires), καὶ ἡ δη-

μιουργία αὐτῆ τοῦ ἀξιώματος τῶν τιμητῶν (censeurs), τύπος τῆς αὐστηρότητος τῶν ὀποίων ἐχορηγίαισεν ὁ πρεσβύτερος Κάτων. Ὅτι δὲ ἡ κατὰ τῆς κακῆς χρήσεως τοῦ πλοῦτου ἀντιδράσεις ὑπῆρξεν ἰσχυρά ὥστε νὰ διατηρηθῆ καὶ μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς δημοκρατίας, ἀπόδειξις εἶναι ὅτι, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ αὐλῇ τοῦ Νέρωνος, συνέγραψεν ὁ Σενέκας τὸ ἐγκώμιον τῆς πτωχείας, εἰ καὶ ἐρρέθη περὶ αὐτοῦ ὅτι ἔγραψε τὸ ἐγκώμιον ἐκεῖνο διὰ καλάμου χρυσοῦ καὶ ἐπὶ πολυτελεῶς γραφείου. Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ἐμπνεομένη ὑπὸ τῶν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἱερῶν ἀρχῶν τῆς ἰσότητος καὶ τῆς φιλοπτωχείας, κατεδίκασεν, ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως αὐτῆς, τὸν πολυτελεῖ καὶ πολυδάπανον βίον, τὰ κοσμήματα καὶ τὰς τοῦ πλοῦτου ἐπιδείξεις· ὁ δὲ θέλων νὰ λάβῃ ἰδέαν πινὰ τῆς περὶ τὰ τοιαῦτα αὐστηρότητος τῶν πρώτων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων ἀρκεῖ ν' ἀναγνώσῃ τὴν κατὰ τῶν γυναικείων κοσμημάτων πλήρη ὁρμῆς τε καὶ ὀργῆς ὁμιλίαν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως Τερτυλλιανοῦ, γράψαντος κατὰ τὴν δευτέραν μετὰ Χριστὸν ἐκατονταετηρίδα.

Δὲν ἔλειψαν ὅμως ἔκτοτε καὶ λόγοι κολαστικοὶ τῆς ἄκρας ἐκείνης αὐστηρίας, οἷονεὶ διαμαρτυρία τις ἀναγκαία, καὶ ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς τοῦ Μηδὲν ἄγαν. Καὶ καθὼς βλέπομεν τὸν Περικλῆν, ἐν τῷ θαυμαστῷ αὐτοῦ ἐπιταφίῳ λόγῳ, ἐπικρίνοντα τοὺς νόμους τῆς Σπάρτης, καὶ διακηρύττοντα ὅτι καὶ ἀνεπιμένη τις δίκαια δύναται νὰ συνυπάρξῃ μετὰ φύσεως ἀρβενωπῆς καὶ φιλοκινδύνου, οὕτως εὐρίσκομεν καὶ ἓνα τῶν ἐνδοξοτέρων καὶ ἀγιοτέρων ἱεραρχῶν τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, ζητοῦντα νὰ μετριάσῃ τὴν ἄκραν κατὰ τῆς φιλοκοσμίας καταφορὰν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ τῆς Ἐκκλησίας Κλήρου. Σῶζεται τῷ ὄντι ἐπιστολὴ τοῦ εἰρημένου μεγάλου Ἰεραρχοῦ, περιέχουσα ὡς ἔγγιστα, καὶ καθ' ὅσον ἐνθυμούμεθα, τὴν ἐξῆς ἔννοιαν. Κατηγοροῦμεθα, λέγει, ὅτι ἀπεμακρύνθημεν τῆς λιτότητος τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων· ἀλλ' οἱ ταῦτα καθ' ὑπερβολικὴν αὐστηρότητα λέγοντες δὲν συλλογίζονται ὅτι οἱ χρόνοι μετεβλήθησαν, καὶ ὅτι οἱ διοικοῦντες σήμερον τὴν Ἐκκλησίαν ἀναγκάζονται, πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς, νὰ τηρῶσι σχέσεις στενάς μετὰ τῆς Βασιλείας καὶ τῶν μεγιστάνων τοῦ Κράτους. Πῶς γίνεται λοιπὸν νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸν αὐτοκράτορα μετ' εὐτελεῶν ἐνδυμάτων, ἢ νὰ δεξιωθῶμεν τοὺς ἐπισκεπτομένους ἡμᾶς μεγιστάνας ἐπὶ πενιχρῶν στρωμάτων καὶ ἐπίπλων;

Καὶ οὕτω πάντοτε ἐν τῷ παρελθόντι ἀκολουθοῦμεν εὐρίσκοντες διηρημένους τὰς γνώμας τῶν ἀνθρώπων, ἀλλοῦ μὲν ἄκραν αὐστηρότητα ἀλλοῦ δὲ κρίσεις ἠπιωτέρας, κατὰ τὰς διαφόρους πεποιθήσεις, προσέτι δὲ καὶ κατὰ τὰ συμφέροντα,

διότι πολλάκις ἀνემιγνόντο καὶ λόγοι τοιοῦτοι, καθὼς, παραδείγματος χάριν, ἀναγινώσκομεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Γαλλίας ὅτι οἱ εὐγενεῖς τῆς ἸΑ' ἑκατονταετηρίδος ἐκήρυξαν σφοδρὸν πόλεμον κατὰ τῶν πολλῶν δαπανῶν καὶ τῆς πολυτελείας, ὅτε, πτωχεύσαντες αὐτοὶ ἕνεκα τῶν σταυροφοριῶν, φθονοῦντες δὲ τὴν λεγομένην τρίτην Τάξιν, πλουτοῦσαν καὶ ἐπιδεικτικῶσαν τὰ πλοῦτα αὐτῆς, ἐπάσχισαν, διὰ μέσων κατασταλτικῶν καὶ τῆς ἀνανεώσεως τῶν ἐπὶ τῶν ἀναλωμάτων νόμων, νὰ καταπνίξωσι τὸν ἐνοχλοῦντα καὶ ζημιόνοντα αὐτοὺς διαγωνισμόν.

Τὴν σήμερον ὅμως, ἵνα κρίνωμεν ὑγιῶς περὶ τῶν τοιούτων, εὐρίσκομεθα εἰς θέσιν ἄλλην παρ' ἐκείνην εἰς ἣν εὐρέθησαν οἱ πρὸ ἡμῶν. Ὅ,τι χαρακτηρίζει κυρίως τὸν σημερινὸν πολιτισμὸν εἶναι ἡ πανταχοῦ ἀναφαινομένη τάσις καὶ τῶν πνευμάτων καὶ τῶν πραγμάτων εἰς τὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν πρόοδον τῶν πλειόνων. Ἄλλοτε, καὶ συγγραφεῖς καὶ διδάσκαλοι καὶ πολιτικοὶ εἶχον μᾶλλον ὑπ' ὄψιν τὰ συμφέροντα τῶν ὀλίγων ἐκλεκτῶν, παρὰ τὴν τῶν κολλῶν εὐδαιμονίαν. Τὴν σήμερον, κἀνεὶς δὲν παραδέχεται νὰ γίνεταὶ ὁ λαὸς στυλοβάτης τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οὔτε νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἀπλοῦν ὄργανον πρὸς χρῆσιν τῶν ἠρώων. Τὴν ἐπιβρόχην τῆς τάσεως ταύτης δὲν διέφυγε καὶ ἡ πολυτέλεια. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κίμωνος καὶ τῶν χρόνων τοῦ Λουκούλλου, εἰς τοὺς ὀλίγους δὲν ἠῤῥησε, διεδόθη ὅμως εἰς πλειοτέρους. Σήμερον εἶναι πλειότεροι οἱ ἀπολαύοντες, καὶ ἀσυγκρίτως πλειότεροι οἱ ἀξιούντες ν' ἀπολαύσωσι τῶν ἀγαθῶν αὐτῆς, ὑπὸ τὸ σεμνὸν ὄνομα τῆς ἀνέσεως καὶ τῆς εὐξείας. Δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατὸν ἢ σημερινὴ πολυτέλεια νὰ ἐξομοιωθῆ πρὸς τὴν τῶν ἀρχαίων, οὔτε νὰ ἐκφωνηθῶσιν, αὐτῷ κειμένῳ, κατ' αὐτῆς αἱ ἐπιτιμήσεις τοῦ Κάτωνος καὶ τῶν λοιπῶν τιμητῶν τῆς Ῥώμης.

Ὅ,τι ἤδη πρόκειται, καὶ ὅ,τι πρέπει, καὶ ὅ,τι δικαιούμεθα νὰ ἐξετάσωμεν εἶναι ἂν ἡ πολυτέλεια, ἐντὸς τῶν ὀρίων τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς μετριότητος ἐνεργοῦμένη, καὶ μὴ οὔσα ἀνεγνωρισμένον προνόμιον ὀλίγων βαθυπλοῦτων, ὠφελῆ τὰ πλήθη — ἐνισχύουσα τὴν ἐργασίαν καὶ πολλαπλασιάζουσα τὰς συναλλαγὰς — ὠθοῦσα τὴν κοινωνίαν εἰς τὴν πρόοδον, καὶ συντελοῦσα εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων — καθιστῶσα τὸν λαὸν μέτοχον ἀπολαύσεων ἀνωτέρων, καὶ τῆς χρήσεως παμπόλλων ἐπωφελῶν καὶ εὐαρέστων πραγμάτων.

Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι, καὶ κατὰ τὴν τροφήν, καὶ κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν, καὶ κατὰ τὰ οἰκήματα, ἡ κοινὴ εὐξεία ἔκαμε μεγάλας προόδους· ὄχι βέβαια τὰς αὐτὰς εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, ἀλλ' ἀνὰ λόγον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν περιστάσεων ἐκάστου· ἐν γένει ὅμως τὰ πάντα προώδευσαν οὕτως, ὥστε ὅ,τι ἔθεωρεῖτο ἄλλοτε ὡς πολυτέλεια, σήμερον ἔγεινε κατανάλωμα τῆς κοινῆς

χρήσεως. Ὁ λευκὸς καὶ ἐλεκτός ἄρτος, τροφή ἄλλοτε τῶν ὀλίγων πλουσίων, εἶναι σήμερον τροφή τῶν πολλῶν. Πόσοι ἦσαν οἱ τρώγοντες ἄλλοτε τὸ κρέας, καὶ πόσοι οἱ τρώγοντες αὐτὸ σήμερον; Ἡ χρῆσις τοῦ οἴνου — θεωρουμένου ὡς ποτοῦ δυναμωτικοῦ, καὶ μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς καταχρήσεως — εἰς πόσους ἦτον ἄλλοτε προσιτή, καὶ εἰς πόσους εἶναι σήμερον; Ὁ καφῆς, τὸν ὁποῖον πολὺ ἀγαπῶμεν, ἡ ζάχαρις, ἡ εὐάρεστος, γλυκεῖα καὶ ὑγιεινὴ ζάχαρις, ἦσαν ἄλλοτε τέρψις καὶ τρυφὴ ἐκ τῶν σπανιωτέρων, ἐνῶ σήμερον ποῦ δὲν εὐρίσκονται καὶ ποῦ δὲν καταναλίσκονται; Πόσοι ἐκ τῶν κατωτέρων τάξεων μετεχειρίζοντο ἄλλοτε τὰ βαμβακερὰ πανικά, τὰ ὁποῖα τὴν σήμερον εἶναι καὶ εἰς τὸν ἐργατικὸν λαόν, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς χωρικοὺς ἀπραϊτῆτα;

Ὡς διδακτικὴν ἀστείότητα ἄς παρενείρωμεν ἐνταῦθα ὅ,τι πρὸ μιᾶς ἀκριβῶς ἑκατονταετηρίδος (τὸ 1776) ἔγραφεν ὁ περικλεῆς οἰκονομολόγος Ἀδάμ Σμιθ περὶ τῶν πεδύλων (παπουτσιῶν). «Τὰ πέδιλα, λέγει, κατήντησαν σήμερον ἐν Ἀγγλίᾳ μία τῶν ἀπαραίτητων ἀναγκῶν τῆς ζωῆς. Ὁ πτωχότερος τῶν ἀνδρῶν, ἡ πτωχοτέρα τῶν γυναικῶν, ἐντρέπεται νὰ περιπατήσῃ ἐνώπιον τοῦ κόσμου ἀνυπόδητος. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐν Σκωτίᾳ, ἀλλὰ μόνον εἰς τοὺς ἄνδρας; αἱ πτωχαὶ γυναῖκες περιπατοῦσι γυμνόποδες, οὐδὲ προσβάλλεται ἐκ τούτου ἡ ὑπόληψις αὐτῶν. Ἐν Γαλλίᾳ τὰ πέδιλα δὲν εἶναι τῆς ἀπολύτου ἀνάγκης, οὔτε εἰς τοὺς ἄνδρας, οὔτε εἰς τὰς γυναῖκας; οἱ πτωχοὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἢ φοροῦσι καλίγια, ἢ εἶναι ἀνυπόδητοι ὀλοτελῶς.»

Ἄς ἔλθωμεν εἰς τὰς οἰκίας καὶ τὰ ἐν ταῖς οἰκίαις. Ἐπὶ τοῦ Δ' Ἐβρίκου, βασιλέως τῆς Γαλλίας, τὰ παράθυρα τῶν βασιλικῶν δωμάτων τοῦ Λουβρου ἐκλείοντο τόσον κακῶς, ὥστε τὸν χειμῶνα, ὁ ἀγαθὸς ἐκεῖνος βασιλεὺς, ἐξυπνῶν, εὐρισκὸν τὸν μύστακα αὐτοῦ κρυσταλλωμένον. Σήμερον, πόσας τάξεις πρέπει νὰ κατέλλωμεν κάτω τῆς βασιλικῆς, ἐωσότου εὐρωμεν πτωχὴν οἰκογένειαν, μὴ φροντίζουσαν ἢ μὴ δυναμένην νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τοῦ ψύχους! Καὶ ἡ θερμότης, καὶ ὁ καθαρὸς ἀήρ, καὶ τὸ φῶς, καὶ ἐπιπλα διάφορα, καὶ ζωγραφίαι, καὶ καθρέπτται — ὄντες καὶ αὐτοὶ ἄλλοτε μία τῶν μάλλον δυσάποκτητων πολυτελειῶν — γίνονται παρ' ἡμέραν κοινότερας καὶ εὐκολωτέρας χρήσεως.

Αὐτὰ τὰ ἔργα τῆς μαθησεως τῶν ἐπιστημῶν, τῶν καλῶν τεχνῶν, πόσον δὲν ἐγενικεύθησαν, πόσον δὲν ἐπολλαπλασιάσθησαν, καὶ μεταξὺ τῶν ἀπορωτέρων τάξεων, ἄλλα μὲν ἀπλῶς διὰ τῆς εὐθηνίας, ἄλλα δὲ διὰ τῶν ἐξ εὐωνοτέρας ὕλης ἀπομιμήσεων! Τὰ βιβλία, ἡ πνευματικὴ τροφή τοῦ ἀνθρώπου — ἐννοοῦμεν τὰ χρήσιμα καὶ καλὰ βιβλία — δὲν δικαιολογοῦσι πλέον διὰ τῆς μεγάλ-

λης τῶν ἀξίας τὴν ἀφιλομάθειαν τῶν δεινῶν νέων. Τὰ ὀρολόγια, μεγάλως ἄλλοτε ὑπερτιμώμενα, εἶναι σήμερον εὐκόλον ἀπόκτημα ὑπηρετῶν καὶ παιδιῶν. Αἱ ἀπομιμήσεις τοῦ ἀργύρου στολίζουσι διὰ κομψῶν οὐκ εὐδαιμονίας τῶν πολλῶν; αἱ ἐκ γύψου κατασκευαῖαι τῶν ἀγαλμάτων εἰσάγουσι τὰ ἀριστουργήματα τῆς γλυπτικῆς εἰς τὰς κοινὰς οἰκίας; ἡ δὲ φωτογραφία ἀντικαθιστᾷ καὶ κοινοποιεῖ τὴν ζωγραφικὴν.

Ἐνῶ λοιπὸν τοιαύτη εἶναι ἡ πρόοδος, καὶ τοσαύτη ἀκαταπαύστως γίνεται κίνησις εἰς τὰ πρόσω, ὁποῖόν τι σταθερὸν καὶ ἀπόλυτον δύνανται ἄρα γε νὰ ἔχωσιν αἱ ἰδέαι τοῦ περιττοῦ καὶ τοῦ ἀναγκαίου; Ἄν, ἀντὶ νὰ ρίψωμεν ἐπὶ τοῦ σώματος ἡμῶν ἀκατέργαστα τὰ δέματα τῶν ζώων, κτενίζωμεν, νήθωμεν, ὑφρῖνωμεν τὸ μαλλίον, καὶ ἐκ τούτου κατασκευάζωμεν φόρεμα, τί εἶναι τὸ φέρεμα τοῦτο, ἀναγκαῖον ἢ περιττόν; Ἡ οἰκία ἢ πλέον πενιχρὰ, συγκριομένη πρὸς τὰ σπήλαια καὶ τὰς καλύβας τῶν πρώτων ἀνθρώπων, δὲν ἔχει τάχατε καὶ αὐτὴ κατὰ περιττόν; Πολλὰ μαγειρεῖα, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ τῶν πλουσίων, φρίνονται εὐτελῆ καὶ ἐάνυσσα, καὶ ἐν τούτοις εἶναι καὶ αὐτὰ κἄπως πολυτελῆ, ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, ἅτινα κητέκτησαν τὸ ρωμαϊκὸν τῆς Δύσεως Κράτος, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων κατάγονται οἱ πρωτεύοντες τῶν σημερινῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, δὲν εἶχαν ἄλλον τρόπον νὰ μαγειρεύωσι τὸ κρέας, εἰμὴ νὰ θέτωσιν αὐτὸ ὑπὸ τὰ ἐπίπια τῶν ἵππων, καὶ νὰ τὸ τρώγωσιν, ἀφοῦ τρέχοντες τὸ ἐμαλάκουν!

Ἄλλως τε, ἡ φύσις αὐτὴ ἐδίδαξε τὸν ἄνθρωπον ν' ἀγαπᾷ καὶ νὰ παραδέχεται τὴν τοιαύτην πρόοδον τῆς ἰδίας αὐτοῦ ευεξίας; ἡ φύσις ἥτις ἤνωσε τὸ ἀναγκαῖον καὶ ἀπαραίτητον μετὰ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ τέροντος τὴν ὄψιν. Τί ἄλλο εἶναι τὰ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ, τὰ περικαλλῆ ταῦτα ἄνθη, τὰ ἐνδύμενα μετὰ τοσαύτης λαμπρότητος καὶ μεγαλοπρεπειᾶς, ὅταν δὲν εἶχεν ὁ Σολομὼν ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ δόξῃ; Τί ἄλλο εἶναι αἱ καλλοναὶ τοῦ ὀρίζοντος κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου; Τί ἄλλο τὰ ὠραῖα καὶ πολυποίκιλα περὶ τῶν πτηνῶν; Τί ἄλλο τὸ ἄσμα τῆς ἀηδόνος ἐν μέσῳ τῆς ἐαρινῆς νυκτός; Καὶ ἂν ἐκ τῆς ἄλλης φύσεως μεταβῶμεν εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν, τί ἄλλο εἶναι ἡ ἐπιστήμη, ὅταν, ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν χρησιμωτέρων ἀναβαίνῃ, ὑπὸ περιεργίας ὑψηλῆς καὶ ἐπικινδύνου ὠθουμένη, εἰς τὴν ἔρευναν τῆς αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν ἀγαπητῆς ἀληθείας, τί ἄλλα εἰμὴ πολυτέλεια, καὶ ἡ μεγαλητέρα μάλιστα τῶν πολυτελειῶν;

Πῶς πρέπει λοιπὸν νὰ θεωρήσωμεν τὴν πολυτέλειαν ἢ νὰ φέσωμεν καὶ καταδικάσωμεν αὐτήν; Ἰδοὺ; γυμνώσατε αὐτήν τοῦ ἐνδύματος τῆς κοινῆς ὠφελείας, ἐνδύσατε αὐτήν τὰ ῥάκη τῆς ἀσωτίας, καὶ τότε ἡ ἀποδοκιμασία ἡμῶν εἰς

τοιούτον βαθμὸν φθάνει, ὥστε, ἀπέναντι τοιαύτης ἀσώτου πολυτελείας, προτιμῶμεν καὶ αὐτὴν τὴν φιλαργυρίαν. Νομίζομεν μάλιστα ὅτι σφάλοιμεν ἐν γένει, ὅταν, λαλοῦντες περὶ ἀνδρὸς ἀφρόνως πολυδαπάνου, λέγωμεν «εἶναι ἄσωτος» καὶ εὐαρέστως πῶς μειδιῶμεν ἀναφέροντες δὲ τὸν φιλάργυρον, σκυθρωπάζωμεν. Τὸν φιλάργυρον θεωροῦμεν ἐγωιστὴν, ἢ μᾶλλον ἐχθρὸν καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ εὐτυχίας, ρυπαρῶς ἐνδεδυμένον, ἐλεεινῶς τρεφόμενον, καὶ ὄχι μόνον θέλοντα ἵνα καὶ οἱ ἄλλοι κακῶς ἐνδύονται καὶ κακῶς τρέφονται, ἀλλὰ καὶ ἔτοιμον ὄντα νὰ διάσῃ αὐτοὺς εἰς τοῦτο διὰ τῆς τοκογλυφίας. Ὅλα ταῦτα εἶναι ἐν μέρει δίκαια· μίαν μόνην ὅμως παρατήρησιν κρίνομεν ἐπὶ τούτου ἀναγκαίαν. Τὴν σήμερον εἶναι σπάνιον ν' ἀφαιρῶνται ὀλοτελῶς ἀπὸ τῆς παραγωγῆς τὰ πλούτη τοῦ φιλαργύρου. Σπανίως σήμερον θάπτονται τὰ χρήματα· συνήθως δανείζονται ἐπὶ μεγάλοις τόκοις. Ὁ φιλάργυρος λοιπὸν συμβιβάζει κἄπως τὰ συμφέροντά του πρὸς τὴν πρόοδον τοῦ κοινού πλουτισμοῦ. Ἄλλ' εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ ἀσώτου! Ὁ ἀσωτος εἶναι μὲν λαμπρότερος, συμπαθητικώτερος, δημοτικώτερος, διότι σκορπίζει δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ χρήματα, πράγματι δὲ δὲν εἶναι οὔτε ὀλιγώτερον ἐγωιστῆς, οὔτε ὀλιγώτερον ἐχθρὸς ἑαυτοῦ, διότι, ἀποβλέπων μόνον εἰς τὴν κόρῃσιν τῆς ματαιοφροσύνης καὶ τῆς ἡδυπαθείας του, καταστρέφει ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ὑπαρξίν του. Εἶναι καθὼς ἡ πυρκαϊὰ ἡ τις, διαβαίνουσα ἐκ τῶν τόπων ἐκεῖνων ὅπου πρότερον ἦσαν μεγαλοπρεπῆς δάσος ἢ πόλις λαμπρὰ, ἀφίνει ὀπίσθεν αὐτῆς τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὸ κενόν. Καὶ εἶναι τάχατε ἀδιάφορον, καὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐποψιν τῆς ἐργασίας νὰ καταναλισκῶνται τὰ πάντα εἰς ἑορτὰς καὶ εἰς χορούς; Καὶ τί μένει ἐξ ὧν ἐκεῖνων τῶν πολυδαπάνων ἀγορασμάτων καὶ κατασκευῶν; τί μένει ἐκ τῶν φορεμάτων, τριχάπτων, ταινιῶν, χειροκτιῶν, καὶ λοιπῶν τοιούτων, ἅμα τῇ πρώτῃ αὐτῶν χρήσει ἀφανιζομένων; Ὅ,τι ἔμεινε καὶ μετὰ τὰ πυροτεχνήματα, καπνὸς καὶ οὐδὲν ἄλλο. Βεβαίως δι' αὐτὰ ἔγειναν ἐργασίας, καὶ ἐκυκλοφόρησαν χρήματα· ἀλλὰ μήπως δὲν γίνεται τοῦτο καὶ δι' ἄλλων ἐργασιῶν καὶ δι' ἄλλης χρημάτων κυκλοφορίας; Τὸ κακὸν τῆς ὑπερβολικῆς καὶ ἀγόνου πολυτελείας εἶναι ὅτι παρεκτρέπει τὸν πλοῦτον ἐκ τῆς γονιμωτέρας χρήσεως ἧτις ἡδύνατο αὐτοῦ νὰ γείνη. Πᾶν κεφάλαιον, ἢ μέρος κεφαλαίου, ὅπερ ἐπέκεινα ὀρίου τινὸς καταναλίσκεται, ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῆς γεωργίας, τῆς τροφῆς τῶν ἀνθρώπων, ἢ ἀπὸ τῶν βιομηχανιῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης, ἢ τῶν τῆς μεγίστης χρήσεως. Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ὅλοι οἱ ἐργάται ἐνασχολοῦνται εἰς ἔργα πολυτελείας· τότε ποῖος θὰ ἐνασχοληθῆ εἰς τὰ ἔργα τῆς ἀνάγκης καὶ τῆς κοινῆς χρήσεως; πῶς θὰ γείνωσιν αἱ ἀνταλλαγαὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἀφοῦ αἱ κατα-

ναλώσεις τῆς πολυτελείας εἶναι, πανταχοῦ καὶ ἐν γένει, αἱ μᾶλλον περιορισμέναι;

Καὶ τῷ ὄντι, καὶ μεθ' ὅλας τὰς καταχρήσεις τῆς πολυτελείας, αἱ καταναλώσεις αὐτῆς εἶναι σχετικῶς ὀλίγισται. Αἱ πολλαὶ καταναλώσεις εἶναι αἱ τῆς κοινῆς χρήσεως. Ὁ ἀσυγκρίτως μεγαλύτερος καταναλωτὴς εἶναι ὁ λαός. Ἡ γεωργία τῶν δημητριακῶν καρπῶν, ἡ κτηνοτροφία, ἡ κατασκευὴ τῶν κοινῶν ἐνδυμάτων, ἡ κατασκευὴ τῶν κοινῶν οἰκιῶν, κατέχουσι τὴν ὑψίστην ἐν τοῖς καταναλώμασι θέσιν. Τίνες οἱ φόροι, οἱ ἀποφέροντες τὰ ἀσυγκρίτως πλεῖστα τῶν δημοσίων ἐσόδων; οἱ ἐπιβαρύνοντες, ἔστω καὶ ἐλαφρῶς, τὴν γενικὴν κατανάλωσιν. Ἄς φορολογηθῶσιν ὅσον βαρύτερον τὰ τῆς πολυτελείας· τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦναι συγκριτικῶς ἐλάχιστον. Ἐν Ἀγγλίᾳ, τόπῳ ἀριστοκρατικῷ, τόπῳ μεγίστης πολυτελείας, ὅπου αἱ μεγάλαι περιουσίαι εἶναι ὡς ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ μέρει τοῦ κόσμου τοιαῦται, οἱ ἐπιβαρύνοντες — καὶ τοῦτο ἐπίσης ὡς ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ χώρᾳ — τὴν πολυτέλειαν φόροι ἀποφέρουσι τὸ ὅλον τριάκοντα περίπου ἑκατομμυρίων φράγκων, ἐνῶ οἱ τῶν τελωνείων καὶ τῶν ἄλλων ἐπὶ τῶν καταναλώσεων ἀποδιδομένων, οἱ βαρύνοντες τὰ κοινὰ ἐμπορεύματα, φθάνουσι μέχρι τοῦ δισεκατομμυρίου.

Ἐλαλήσαμεν ἀνωτέρω περὶ φιλαργύρου καὶ ἀσώτου. Ἀλλὰ διατί νὰ συγκρίνωμεν τὸν ἀσώτον πρὸς τὸν φιλάργυρον; Ἄς φέρωμεν εἰς τὸ μέσον τὸν φρόνιμον οἰκονόμον, ὅστις, καλῶς τηρῶν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θέσιν, οἰκονομεῖ, καὶ τὰς οἰκονομίας του ταποθετεῖ εἰς ἐπωφελεῆ χρῆσιν. Αὐτὸν ἄς φέρωμεν εἰς τὸ μέσον, ὅταν διὰ τῶν οἰκονομιῶν του αὐξάνῃ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀγροῦ του ἢ οἰκοδομῇ ἐργοστάσιον· ἄς ἐξετάσωμεν τὰς πράξεις του, καὶ θέλωμεν εὐρεῖ ὅτι αἱ ἀγορασθεῖσαι παραγωγικαὶ ἀξίαι, γῆ, πρώται ὑλαι, εργαλεῖα, μέσα τελειοποιήσεως παντὸς εἶδους, προστιθέμενα κεφάλαια, πάντα ταῦτα διατηροῦνται ἀπέναντι τῶν κυκλοφορούντων χρημάτων, καὶ ἀποφέρουσι, ὅχι ἐν μόνον ἔσοδον, ὄχι μίαν μόνην ἀμοιβήν, ἀλλὰ σειρὰν ὀλην ἐσόδων καὶ ἀμοιβῶν, δι' ἐργασίας ἀπαύστως ἀνανεουμένης.

Ὅθεν, ἐνῶ ὁ ἀσώτος κατέφαγε τὰ κεφάλαιον ὠθᾶν μέχρι καταχρήσεως τὰς μὴ παραγωγικὰς καταναλώσεις, ὁ οἰκονόμος ἠύξησε τὰ κεφάλαια αὐτοῦ, καὶ πρὸς ὄφελος ἑαυτοῦ, καὶ πρὸς ὄφελος ἄλλων, πρὸς ὄφελος ἰδίως τῶν ἐργατῶν· ἐάν δὲ ἐφάνη προσέτι, καὶ ὁσάκις ἔπρεπε, γενναῖος καὶ ἐλεήμων, εἰδείχθη τότε ἄξιος, ὄχι μόνον τοῦ πλούτου, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινῆς ὑπολήψεως, καὶ ἔσως τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Πρὸς τοιαύτην συνετην καὶ κοινωφελεῆ οἰκονομίαν παραβαλλομένη, ἡ ἀσωτὸς πολυτέλεια εἶναι βεβαίως ἀξία τῆς κοινῆς ἀποδοκιμασίας καὶ ἀποστροφῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν

δυσμενῶν τούτων κρίσεων, ἀλλὰ καὶ ἀποδοκιμάζοντες καὶ ἀποστρεφόμενοι, πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν δύο σοφὰς καὶ ὑψηλὰς διδασκαλίας, ἐκ τῶν ὁποίων τὴν μίαν παρέχει ἡμῖν ἡ φιλοσοφία, καὶ τὴν ἑτέραν ἡ θρησκεία. Τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, λέγει ἡ φιλοσοφία· τὸ δὲ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας παραγγέλλει εἰς ἕκαστον ἡμῶν αὐστηρότητα μὲν πρὸς ἑαυτὸν, ἀνοχὴν δὲ καὶ συγκατάβασιν πρὸς τοὺς ἄλλους. Τὰς διδασκαλίας ταύτας θεωροῦμεν πάντοτε καὶ ἐν πᾶσιν ἀναγκαίαις, πολλῶ δὴ μᾶλλον ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, διότι παρατηροῦμεν ὅτι ἐν γένει ἀσμενέστερον κρίνει τις καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐφαρμόζη τὰς κρίσεις του ἐπὶ τοῦ θίου τῶν ἄλλων, παρ' ὅσον πράττει τοῦτο περιοριζόμενος εἰς τὰ πρὸς ἑαυτὸν. Ἐκ τούτου προέρχεται ὅτι πολλὰ μὲν εἶναι τὰ λεγόμενα κατὰ τῆς πολυτελείας, ὀλίγα δὲ τὰ ὑγιῆ ἐκ τούτων συμπεράσματα, καὶ ἔτι ὀλιγώτερα ἢ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν ὠφέλεια. Ἄλλως ὅμως θέλει συμβῆ ἕαν, κατὰ τὰς ἀνωτέρω διδασκαλίας, χωρισθῶσι τὰ πρὸς ἑαυτοὺς ἐκ τῶν πρὸς τοὺς ἑτέρους. Ἐξετάζων ἕκαστος τὰ πρὸς ἑαυτὸν, θέλει κατανοήσῃ ὅτι τὸ πρῶτον ὕπερ ὀφείλει νὰ πράξῃ εἶναι νὰ περιορίσῃ τὰς δαπάνας του, ἀφ' ἐνός μὲν εἰς τὰ ὅρια τῆς μετριότητος καὶ τῆς ἡθικῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ μέτρον τῶν ἰδίων του εἰσοδημάτων, καὶ οὕτω συντελῶν εἰς τὴν κοινὴν ὠφέλειαν, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, νὰ εὐχεται νὰ εὐρίσκη μιμητὰς καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις. Ἀπαιτοῦμεν, καὶ δικαίως, τὰ μικρὰ καὶ πτωχὰ ἔθνη νὰ ἦναι περὶ τὰς δαπάνας αὐστηρότερα τῶν μεγάλων καὶ πλουσιῶν· πῶς νὰ μὴ ἐφαρμοσθῇ ἡ αὐτὴ ἀρχὴ καὶ ἐν τῷ ἑσπερικῷ ἐκάστου ἔθνους, ἐπὶ τῶν πτωχῶν καὶ τῶν πλουσιῶν; Μεταβαίῳν ἀκολουθῶν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν πρὸς τοὺς ἑτέρους, θέλει ἀπαλλαγθῇ πάσης προκαταλήψεως, ὀθενδήποτε προερχομένης, καὶ θέλει συνειθίσει νὰ μὴ καταδικάζῃ ἀπολύτως ὡς πολυτέλειαν, εἰμὴ ὅ,τι προφανῶς εἶναι τὸ ἐπιλήψιμον καὶ κοινὸβλαβὲς αὐτῆς μέρος.

Καὶ ἐκ προτέρων ἀναγνωσμάτων ὁ περικλεῆς Φραγκλῖνος εἶναι γνωστὸς εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἑστίας ὡς συμβουλευσας πάντοτε εἰς τὸν λαὸν τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν λιτότητα· δὲν εἶναι δυνατὸν λοιπὸν καὶ νὰ θεωρηθῇ ὡς φίλος τῆς πολυτελείας. Τὸ ἐξῆς ὅμως ὠραῖον ἀνέκδοτον μαρτυρεῖ ὅτι καὶ ὁ σοφὸς Φραγκλῖνος ἀνεγνώριζεν ὅτι καὶ ἡ πολυτέλεια γίνεται πολλάκις ἐπιωφελῆς, ὅταν ἡ ἐπιθυμία αὐτῆς παρακινή τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἐργασίαν.

«Ὁ πλοίαρχος, λέγει, φορτηγοῦ πλοικρίου, ταξειδεύοντος τακτικῶς μεταξὺ τοῦ ἀρωτηρίου Μαὶ καὶ τῆς Φιλαδελφείας, μᾶς εἶχε κάμει μικρὰν τινα ὑπηρεσίαν, καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ ἀμοιβὴν. Ἡ σύζυγός μου τότε, γνωρίζουσα ὅτι

εἶχε θυγατέρα, ἔστειλεν εἰς αὐτὴν διὰ τοῦ πατρὸς τῆς ἕνα ὠραῖον πέτασον τοῦ συρμοῦ. Τρία ἔτη μετὰ ταῦτα, ὁ αὐτὸς πλοίαρχος ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν μου μετὰ τινος ἐπιβάτου, καλλιεργητοῦ γαιῶν ἐκ τοῦ εἰρημένου ἀρωτηρίου. Ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ πετάσου ἐκείνου, καὶ εἶπεν ὁ πλοίαρχος πόσον ἠύχαριστήθη ἡ θυγάτηρ του· ἀλλὰ, προσέθηκεν, ὁ πέτασος αὐτὸς ἐστοίχισε πολὺ εἰς τὸ χωρίον.— Πῶς τοῦτο; ἠρωτήσαμεν ἡμεῖς.— Διότι, εἶπεν, ὅτε ἡ θυγάτηρ μου τὸν ἐφόρσε, καὶ ὑπῆγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τόσον ἐθαυμάσθη, ὥστε ὅλαι αἱ νεάνιδες τοῦ χωρίου ἔστειλαν καὶ ἔφεραν τοιοῦτους ἐκ Φιλαδελφείας· κατὰ δὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς θυγατρὸς μου καὶ ἐμοῦ, ἐξωδεύθησαν εἰς ἀγορὰν αὐτῶν δύο χιλιάδες καὶ πεντακόσια φράγκα.— Εἶναι ἀληθές, εἶπε τότε ὁ καλλιεργητής, ἀλλὰ δὲν λέγεις ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Ἐγὼ νομίζω ὅτι ὁ πέτασος ἐκεῖνος μᾶς ὠφέλησε· διότι αἱ θυγατέρες ἡμῶν ἤρχισαν τότε νὰ πλέκωσι μάλλινα περιχειρίδια, νὰ τὰ στέλλωσι νὰ πωλῶνται εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν, καὶ διὰ τῶν χρημάτων τούτων ν' ἀγοράζωσι πετάσους καὶ ταινίας· γνωρίζεις δὲ ὅτι ἡ βιομηχανία αὐτὴ ἐξακολουθεῖ, καὶ μάλιστα ἀρχίζει νὰ γίνεταί σπουδαιότερα. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης μικρᾶς πολυτελείας δὲν μὲ δυσχερεστεῖ, διότι καὶ αἱ νεάνιδες τοῦ χωρίου ἠύχαριστήθησαν, φοροῦσαι κομποῦς πετάσους, καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Φιλαδελφείας εὐχαριστοῦνται, προμηθευόμενοι καλὰ περιχειρίδια.»

Τί ἤθελε συμβῆ εἰς τὰς χωρικὰς ἐκεῖνας νέας, ἂν δὲν ἐγεννᾶτο εἰς αὐτὰς ἡ ἐπιθυμία ἐκείνων τῶν πετάσων; Ἦθελαν ἔχει ἀνάγκας ὀλιγωτέρας, ἔξοδα ὀλιγώτερα, ἀλλὰ καὶ φιλοπονίαν ὀλιγώτεραν. Ἰδοὺ ποῖα ἐν γένει ἡ τύχη τῆς ἀνθρωπότητος, ἂν δὲν εἶχεν ἀφορμὴν νὰ γνωρίσῃ ἄλλας ἀνάγκας, εἰμὴ μόνον τὴν πείναν, τὴν δίψαν καὶ τὴν γύμνωσιν. Οὐδὲν ἐπέκεινα τοῦ ῥάκου, οὐδὲν ἐπέκεινα τῆς τροφῆς τοῦ ἀλόγου ζώου! Καὶ πάλιν, ἂν δὲν ἐδίδοντο ἀφορμαὶ ἀναπτύξεως εἰς τὰς διανοητικὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, ἂν δὲν ὑπῆρχαν γράμματα, ἐπιστήμαι, τέχναι, φιλοσοφία, τί ἤθελαν εἶναι σήμερον τὰ ἔθνη; Λαοὶ καθήμενοι ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου!

Εὐτυχῶς, ὁ κόσμος προοδεύει, καὶ, ἐν τῇ γενικῇ αὐτοῦ προόδῳ, τὰ πάντα συνέχονται καὶ συμβοηθοῦνται. Τὰ ἄκρα συντρέχουσι τὰ μέσα· οἱ ἐκλεκτοὶ χειραγωγοῦσι τοὺς πολλοὺς· οἱ ἐπιστήμονες σχηματίζουσι τοὺς ἐπιωφελεῖς τεχνίτας. Ἐχομεν ἀγρομέτρας καὶ καταμετρητὰς, διότι ὑπῆρχαν γεωμέτραι· ἔχομεν ναύτας, διότι ὑπῆρχαν ἀστρονόμοι καὶ γεωγράφοι· ὑπάρχουσιν οἱ σκεπτόμενοι καὶ οἱ ἐργαζόμενοι ἐπὶ παραδεγμένων ἀκριβῶν ἰδεῶν, διότι προὑπῆρχαν ἄνδρες ἀνώτεροι, ἀνακαλύψαντες καὶ εὐφύαντες

τὸ πεδίον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων. Καὶ αὐτῆς ὁ κοινὸς νοῦς, ὁ πόσον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἀναγκαῖος, διὰ τοῦτο ὀδηγεῖ καὶ φωτίζει τοὺς ἀνθρώπους, διότι ἀνεζωπυρήθη πρότερον ὑπὸ τῆς μεγαλοφυΐας, τῆς πολυτελείας ταύτης τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Ναὶ, ἐπαναλαμβάνομεν ὅλα εἶναι ἀλληλένδετα ἐν τῇ μεγάλῃ στρατιᾷ τῶν ἐργατῶν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας· τὸ ὠφέλιμον συνδέεται μετὰ τοῦ καλοῦ, τὸ περιττὸν μετὰ τοῦ ἀναγκαίου. Οἱ πλούσιοι παρασύρουσι τοὺς πτωχοτέρους, οἱ ἰσχυρότεροι τοὺς ἀσθενεστέρας. Ἡ ὠθησις ἐρχεται ἀπὸ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, καὶ οὕτω κατορθοῦται ἡ νίκη τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τῆς φύσεως. Καθὼς δὲ εἰς τὰς κοινὰς στρατίας, εἶναι καὶ ἐνταῦθα ἐπίσης ἀναγκαῖαι καὶ τῶν στρατηγῶν αἱ ἀνώτεροι γνώσεις, καὶ τῶν ἀξιωματικῶν ἡ παιδεία καὶ ἡ τόλμη, καὶ τῶν στρατιωτῶν ἡ πειθαρχία καὶ ἡ ἀφοσίωσις· μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι, εἰς τὰς κοινὰς στρατίας, οἱ ἀναγκαῖοι οὗτοι ὄροι δὲν εἶναι καὶ πάντοτε ἐπαρκεῖς, διότι ἐκεῖ, μεταξὺ δύο στρατιῶν, μία ἐξ ἀνάγκης ἔσεται ἡ νικῶσα, καὶ μία ἡ νικωμένη· ἐνῶ ἐνταῦθα, νικῶσα εἶναι πάντοτε ἡ ἀνθρωπίνῃ διάνοιᾳ, νικῶνται δὲ μόνον τὰ κτηνώδη προσκόμματα, ἡ πτωχεία καὶ ἡ δυστυχία.

Ἡ ἀμιλλα αὕτη, ἡ εὐγενής καὶ εἰρηνικὴ αὕτη ἀμιλλα, δι' ἧς προάγεται βαθμηδὸν ἡ εὐπραγία ἐκάστου, ἔχει μόνον δὲν ἀντίκειται εἰς τὸν ἠθικὸν καὶ ἀνώτερον προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἀπειναντίας συντελεῖ εἰς αὐτὸν τὰ μέγιστα. Ἄς υποθέσωμεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν ὅτι ὅλος ὁ κόσμος ἔχει τὴν αὐτὴν ἐργασίαν, τὴν αὐτὴν τροφήν, τὴν αὐτὴν ἐνδυμασίαν, τὴν αὐτὴν κατοικίαν, τὴν αὐτὴν ὑπαρξίν τέλος πάντων. Ποῦ τότε κινήσις; ποῦ ὠθησις; ποῦ διαγωνισμός; Δὲν ἤθελεν εἶναι πλέον ἡ ἱεραρχία ἐκεῖνη, ἡ ζῶσα καὶ κινουμένη κοινωνικὴ ἱεραρχία, τῆς ὁποίας ὅλα τὰ μέλη δύνανται ν' ἀναβαίνωσι βαθμηδὸν καὶ ἀλληλοδιαδόχως, ἀλλ' ἡ ἰσοπέδωσις τῆς δυσπραγίας. Καμηλώσατε τὴν ἀνθρωπίνην στάθμην, καὶ τὰ πάντα χαμηλοῦνται· ἀνυψώσατε αὐτὴν, καὶ τὰ πάντα ἀνυψοῦνται. Ἄφετε νὰ ὑπάρχωσι παλάτια καὶ ναοὶ καὶ ἐκδονοστάσια, ἂν θέλετε νὰ ὑπάρξῃ πόλις καὶ ἐν αὐτῇ κοινὰ οἰκίαι. Ἄφετε νὰ ἔχωσιν οἱ πλούσιοι ἀμάξας, ἂν θέλετε νὰ εὐρίσκωνται καὶ λεωφορεῖα πρὸς χρῆσιν τοῦ κοινού.

Ἀλλὰ, λέγετε, δὲν ἀπολαύει ἀμέσως ὅλων τῶν ἀγαθῶν ὁ λαὸς ὅλος. Τί πρὸς αὐτό; Ἀπολαύει βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον. Ἄς ἔχωσι μερικοὶ, οἱ μέχρι τοῦδε δυνάμενοι, τὴν ἀνωτέραν ἀπόλαυσιν, καὶ οἱ ἄλλοι τὴν ἐλπίδα ὅτι, διὰ τῆς συνδρομῆς τῆς ἐργασίας, θὰ φθάσωσιν εἰς θέσιν βαθμηδὸν ἀνωτέραν, ὅπου, παρὰ τῷ ἀναγκάειω, θὰ ὑπάρχῃ καὶ κατὰ περιττόν. Ὁ πολιτισμὸς, ἡ πρόοδος, ἡ εὐεξία, καταβαίνουσι πάντοτε, ἀπὸ στρώματος εἰς στῶμα, μέχρι τῶν τελευταίων

τοῦ λαοῦ τάξεων. Ἄν θέλωμεν νὰ ἐκδιώξωμεν τὰ ἀγαθὰ ταῦτα, διότι δὲν ὠφελοῦνται πρότερον ἐξ αὐτῶν οἱ πολλοὶ, ἀλλ' οἱ ὀλίγοι, τότε φόβος εἶναι μήπως πάθωμεν ὅ,τι ἔπαθε τὸ δένδρον τοῦ μύθου, διὰ τοῦ ὁποίου θέλωμεν νὰ τελειώσωμεν τὴν παρούσαν διατριβήν·

Ἐφλέγετο τὸ δένδρον αὐτὸ ἐκ τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου, καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν οὐρανίαν δρῶσον. Κατέβη τὸ σύννεφον, καὶ ἐστάθη ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ σταγόνες τινὲς ἤρχισαν νὰ βρέχωσι τῆς κορυφῆς τὰ φύλλα. Οἱ κατώτεροι τότε κλάδοι ἐξήλοφθόνθησαν, ὠργίσθησαν καὶ ἀνέκραξαν· «Δὲν θέλωμεν προτιμῆσεις, δὲν θέλωμεν προνόμια· ὅλοι ἐπίσης καιόμεθα, ὅλοι ἐπίσης διψοῦμεν, ὅλοι θέλωμεν νὰ δροσισθῶμεν συγχρόνως.» Τότε τὸ νερὸν τῆς βροχῆς ἐστάθη, καὶ τὸ σύννεφον ἀνέβη πάλιν εἰς τὸν οὐρανόν.

Ὡ κλάδοι, κατώτεροι κλάδοι! Διατί δὲν ἐπεριμένετε ὀλίγον ἀκόμη, καὶ ὅλοι ἐπίσης ἠθέλατε δροσισθῆ! Σ.

ΑΝΘΡΩΠΟΜΟΡΦΟΙ ΠΙΘΗΚΟΙ

ΚΑΤΑΓΕΤΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΕΚ ΤΟΥ ΠΙΘΗΚΟΥ;

Ὁ Γορίλλας.

Γ'

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδι σελ. 27.

Ὁ ἐν ἡλικίᾳ Γορίλλας εἶναι ἀγριώτατος· ἡ φύσις αὐτοῦ εἶναι ἀδάμαστος· ἡ σύλληψις ζῶντος θηρίου τοσοῦτον ἰσχυροῦ καὶ ἀγρίου εἶναι ἀδύνατος· διὰ παγίδων δὲν συλλαμβάνεται, ὡς οὐδὲ ὁ Σιμπανζέ.

Οἱ μικροὶ ἀνθίστανται πρὸς πᾶσαν ἐξημέρωσιν. Κατὰ διαφορὰς περιστάσεις κατορθώθη ἡ προμήθεια νεωτάτων καὶ ἐγένετο δοκιμὴ πρὸς διαφύλαξιν αὐτῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ. Ἀλλ' ἀπέβαλλον πᾶσαν ἄλλην τροφήν πλὴν τῶν καρπῶν τῶν δασῶν αὐτῶν, διέσχιζον δὲ καὶ κατεσπάρασσον διὰ τῶν ὀνύχων καὶ τῶν ὀδόντων τὴν χεῖρα τοῦ τροφέως. Ἦτο ἀδύνατον νὰ κατορθωθῇ τίποτε ἐπὶ τῆς ἀγρίας καὶ ἀδαμάστου φύσεως τῶν μικρῶν τούτων τεράτων εἴτε διὰ μαλακῶν εἴτε διὰ σκληρῶν μέσων. Ὁ χαρακτήρ των ἐφαίνετο καθιστάμενος ὀξυκολώτερος ἐκ τῆς συναισθήσεως τῆς αἰχμαλωσίας, ἀπέθνησκον δὲ μετ' ὀλίγον ἄνευ φανερᾶς ἀσθενείας, ὡς ὁ αἰθίοψ ὁ ἀποχωριζόμενος ἀπὸ τῶν δασῶν.

Ἡ ἱστορία μικροῦ ἀρσενικοῦ τὸν ὁποῖον ὁ Duchailu κατώρθωσεν ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον νὰ διατηρήσῃ, ἀποδεικνύει τὸν βαθμὸν τῆς ἀγριότητος καὶ κακίας, τῆς δολιότητος καὶ δυνάμεως τῶν θηρίων τούτων μέχρι τῆς νεορᾶς αὐτῶν ἡλικίας.

Ὁ νέος οὗτος πίθηκος συνελήφθη εἰς τὸ δάσος μετὰ τοῦ Ῥέμβο καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς ἀγίας Αἰκατερίνης· κατελήφθη δὲ αἰφνιδίως μετὰ τῆς μητρὸς του τρώγων κόκκους. Ὅταν οἱ